

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITI YA 12

LOETSE 2016

**SESOTHO PUO YA LAPENG – PAMPIRI YA 3
MEMORANTAMO**

MATSHWAO: 100

Memorantamo ena e na le maqephe a 11.

KAROLO YA A: MOQOQO**POTSO YA 1****1.1 Ditokelo di tsamaya le boikarabelo: Moqoqo o hlalolang.**

- Moqoqo ona o hlalosa diketsahalo tsa boiqapelo tse kgolwehang.
- Mohlahlobuwa a ngole ditaba tsa hae jwalo ka ha a di tsota.
- Dikahare tse lebelletsweng ke tse kenyelletsang tse latelang:
 - a hlalose ditokelo tseo mmuso o di fileng bohle, haholo batjha, mme a bontshe hore di tsamaya le boikarabelo.
 - a ka bua ka tokelo ya ho kena sekolo, ho rutwa le boikarabelo ba ho mamela, ho kgalemeleha le ho phetha mesebetsi.
 - a ka bua tokelo ya ho ba le lehae le bahlokamedi, le boikarabelo ba kgodiso le ho baballa tsohle.
 - a ka bua ka tokelo ya ho rata/ratwa le boikarabelo ba ho itlhompha le ho itshwara hantle.
 - a ka bua ka tokelo ya ho bua ka bolokolohi le boikarabelo ba ho hlomphe maikutlo a batho jj

[50]**1.2 Ho rua diphoofole le ho lema masimo ho na le melemo le dipoelomorao:-Moqoqo o sa tshhetseng lehlakore.**

- Mofuteng ona wa moqoqo mohlahlobuwa o sekaseka sehlooho, ebe o nehelana ka dintlha tse tshhetsang le tse hanyetsanang le sehlooho.
- Moqoqo ona ha o nke lehlakore, mme o nehelana ka maikutlo mahlakoreng a mabedi a sehlooho.
- Dikahare tse lebelletsweng di ka kenyelletsa tsena tse latelang:
 - mohlahlobuwa a bontshe kutlwisiso ya hae ya leruo le temo.
 - a bontshe hore ho rua diphoofole le ho lema dijalo ho na le melemo e kang lebeso, nama, makoko esita le dijothollo. a bontshe hore morui kapa molemi ha a reke bakeng sa mafu, mekete le meetlo.
 - bana ba hola ba rutwa boikarabelo ba ho lema, ho disa le setso.
 - bana ba ka qetella ba ithutetse/latetse lekala la Temo, ba be ba fane ka mesebetsi.
 - a fane ka dipoelomorao tse bakwang ke maemo a fetofetohang a lehodimo jk komello, dikgohola, lehlwa.
 - a bontshe hore mashodu le ona a hlorisa barui le balemi.

[50]**1.3 Mehato eo nka e nkang ha nka ima dilemong tse tlase ho se le motho ya ka nkgodisetsang ngwana: - Moqoqo wa boimamelo/o tebisang maikutlo.**

- Ke moqoqo wa boimamelo kapa oo ho ona mongodi a hlahisang maikutlo a hae hodima sehlooho, a se nahanisisa ka botebo.
- Mongodi o nahana ka ntlha e itseng e be o fana ka maikutlo le mehopolole eo e leng ya hae.
- Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tsena tse latelang:
 - Karolo e nkuweng ke basadi boitsekong ba kgetello le kgethollo ya mmala, basadi ba jwalo ka boLillian Ngoyi ba ho lwanela dipasa
 - Ba ka bua ka baetapele ba basadi bao ba ba tsebang, ba jwalo ka Nkosazana Dlamini Zuma (boemeding ba matjhaba), Thuli Madonsela (mmuelli wa setjhaba) jj
 - Ba fane ka diphetoho tse ka tliswang ke boetapele ba basadi maphelong, thutong, tumelong, dipolotiking, le ditshebeletsong tsohle tsa setjhaba.

[50]

1.4 Leo letsatsi e ne e le la pina le ketso: -Moqoqo wa phetelo.

- Moqoqo ona mohlalobuwa o pheta ho hong ho dumella mmadi ho itemohela sehlooho se hlahoswang ka tsela e hlakileng.
- Mohlahlobuwa a ngole ditaba tsa hae jwalo ka ha e ka o ne a le teng ha di etsahala.
- Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tse latelang:
 - mohlalobuwa a ka pheta pale eo ho yona a fanang ka mofuta wa monyaka, letsatsi le sebaka.
 - a bontshe maemo a etelang pele diketsahalo tsa thabo tse felehetswang ke dipina
 - a fane ka kabelo ya hae monyanyakong oo wa leo letsatsi.
 - a bolele na ke diketsahalo dife tse ipabotseng tse etsang hore leo letsatsi le se tlohe mehopolong ya hae.

[50]

1.5 Tshebediso ya dipalangwang tsa baeti bakeng sa dikoloi tsa malapa, e ka fedisa sephethephethe e fokotse le tshilafalo ya moya: -Moqoqo wa ngangisano/kgang.

- Mofuteng ona wa moqoqo mohlalobuwa o sekaseka sehlooho ebe o tsepama dintlheng tse dumellanang **kapa** tse hanyetsanang le sehlooho, ho ya ka moo a kgethileng ka teng.
- Mohlahlobuwa a hlahise ntlhakemo ya hae, mme a e tshehetse ka mabaka a utlwahalang.
- Ntlhakemo ya mohlalobuwa e lokela ho hlaka ka dinako tsohle.
- Disebediswa tsa bonono tse fapaneng le mawa a tshusumetso di lokela ho sebediswa.
- Dikahare tse lebelletsweng di ka kenyelletsa tsena tse latelang:
 - melemo ya dipalangwang tsa baeti le tsa malapa.
 - ditlamorao tse bakwang ke ngatafalo ya dipalangwang tseo.

Ba tshehetsang tshebediso ya dipalangwang tsa baeti ba ka hlahisa dintlha tse latelang:

- ho ka fokotseha dikotsi tse bakwang ke tshubuhlellano ya dipalangwang haholoholo hoseng le mantsiboya.
- boramakoloi ba ka boloka tjhelete e rekang mafura(peterole) le ya ho teha.
- tjhelete ya ho lefella mebila (toll gates le e-toll) e ka baballeha
- mebila e ka nka nako e telele e sa hloke ho lokiswa.
- maeto a ka potlaka, mme ha bolokeha nako.
- diqabang pakeng tsa baganni di ka fela
- re ka hema moya o hlwekileng, le lelwapi (sepakapaka) le ka baballeha ka ha ho fokotsehile moya o ditshila o tswang dienjeneng tsa dikoloi.

Ba tshehetsang tshebediso ya dikoloi tsa malapa ba ka hlahisa dintlha tse latelang:

- phetoho ya tshubuhlellano e nyane hoba dikoloi tsa malapa di atile haholo.
- sephethephethe se sa laoleheng se etswa ke dikoloi tsa baeti hobane ha di kgannwe ke beng ba tsona.
- dikotsi tse mpe, tse ngata di bakwa ke bakganni bana hobane ba lelekisa bapalami, hape ba tsekisana ka makgetlo a ho nka baeti.
- beng ba dikoloi tsa baeti ha ba tsotelle ho di lokisa ka ha bona ha ba di palame.
- batho ba itheketsa dikoloi tsa bona ka sepheo sa ho qoba ditlamora Tsa dipalangwang tsa baeti.
- mmuso o tshwanela ho etsa ditsela/mebila e tiileng, e bulehileng, o be o kgothalletse diindaseteri ho etsa dikoloi tse sa ntsheng moya o ditshila. [50]

1.6 **Thuto eo ke ithutileng yona ka diphoso tsa ka: -Moqoqo wa tlhaloso/ phetelo.**

- Moqoqo ona o hlalosa diketsahalo tsa nnete ka tsela ya boiqapelo, mohlahlobuwa a hlalose ka tsela e hlakileng hore mmadi a tle a kgodisehe ka ho phethahala.
- Mohlahlobuwa a ka ngola ditaba tsa hae jwalo ka ha eka di etsahetse ho yena kapa a pheta pale e mo fileng thuto kamora ho etsa diphoso.
- Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:
 - mohlahlobuwa a ka totobatsa diketso tse etswang ke batjha tse kgahlanong le boitshwaro bo lebellhileng tse jwalo ka tsena;
 - a ka qoqa ka ho se mamele batswadi, mme a tswe tseleng.
 - a ka qoqa ka ho se tsotelle tataiso le kgalemo ya matitjhere, mme a feile.
 - ho se mamele dithuto tsa kereke, mme boitshwaro bo be bobele.
 - ho ikamahanya le maqulwana a botlokotsebe le bonokwane.
 - a ka pheta pale eo qetello ya yona e totobatsang thuto eo a e fumaneng. [50]

1.7 1.7.1 **Setshwantsho. E ka ba moqoqo wa mofuta ofe kapa ofe.**

- Moqoqong ona mohlahlobuwa o boha setshwantsho, mme a hlalose kapa a phete ka seo a se bonang ka tsela e kgodisang e bileng e hlakisa ditaba hantle. Moqoqo ona o ka ngolwa ho tswa lehlakoreng lefe kapa lefe, ho latela moelelo oo a o fumanang ka setshwantsho.
- Dikahare tse lebelletsweng hara tse ding e ka ba tsena tse latelang:
 - mohlahlobuwa a ka bua ka bohlokwa ba disebediswa tsa thekenoloji.
 - a ka bua ka thuso eo baithuti ba e fumanang bakeng sa diphuputso, lesedi ka kakaretso le tlotlontswe.
 - a ka bua ka monyetla wa ho hokahana le metswalle, leloko le lefatshe ka tefo e tlase.
 - a ka kenyelletsa le ho ithabisa le ho itlosa bodutu.
 - a boela a bua ka bobbe ba disebediswa tsa thekenoloji, tse kang ho hlahisa dintho tse hlabisang ditlhong, ho tsola esita le thobalano.
 - diinthaneteng tsena batjha ba kopana le bonokwane, bokweta, dipeto, dithethefatsi le ditlhekefetso tsohle.

[50]

1.7.2 **Setshwantsho. E ka ba moqoqo wa mofuta ofe kapa ofe.**

- Moqoqong ona mohlahlobuwa o boha setshwantsho, mme a hlalose kapa a phete ka seo a se bonang ka tsela e kgodisang e bileng e hlakisa ditaba hantle. Moqoqo ona o ka ngolwa ho tswa lehlakoreng lefe kapa lefe, ho latela moelelo oo a o fumanang ka setshwantsho.
- Dikahare tse lebelletsweng hara tse ding e ka ba tsena:
 - mohlahlobuwa a ka bua ka hore tjhelete ke mahlopha a senya.
 - tjhelete ke makgonatsohle, e nkile boleng ba dikgomo bathong ba batsho.
 - ka ntle ho tjhelete ha ho thuto, bophelo, bodulo le moruo o a thefuleha.
 - a bolele bobbe bohle bo etswang ke tjhelete, bo jwalo ka; ditlatlapo, ho thuha, dikgwebo tse sa lokang, ho monelana le ho bolayana.
 - a ka boela a bua le ka sefahleho sa ntate Mandela, ho tlotlwa ha hae ka lebaka la boitelo bohle ba hae.

[50]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 50

RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQQO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 50]

Makgetha a ho lekanyetsa		Phihlello e babatsehlang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
DIKAHARE LE MORALO (Tshekatsheko ya sehlooho) tlhophiso ya mehopolole dintlha, kelohlolo ya baamohedi ba ditaba, maikemisetsa le maemo MATSHWAO A 30	Boemo bo hodimo	28–30 - Nehelano e bontshang kutlwisiso e babatsehlang ya sehlooho e supang bokgoni bo ikgethang. - Mehopolo e bontsha boqhetseke, e phepetsa monahano mme ke e sutsitseng; - e hlophisitswe hantle ka tsela e ikgethang/babatsehlang mme e momahane ka tshwanelo ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo.	22–24 - Nehelano e ralehileng hantle haholo; - Mehopolo e tsamaellana le sehlooho ka botlalo, e a kgahlisa mme e na le bopaki ba mehopolole e sutsitseng; - e hlophisitswe hantle haholo ka tsela e ikgethang mme e momahane ka tshwanelo ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo.	16–18 - Nehelano ke e kgotsofatsang ditloheko. - Mehopolo e momahane ka tsela e kgotsofatsang le e kgodisang. - e hlophisitswe ka tsela e utlwisisehang mme e momahane ka tshwanelo ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo.	10–12 - Nehelano e momahane mona le mane. - Mehopolo ke e seng ya boiqapelo mme e sa hlakang. - Ho na le bopaki bo seng bokae ba tlhophiso le momahano ya mosebetsi.	4–6 - Nehelano e tswile lekoteng ho hang. - Mehopolo ke e sa tsepamang e dubakaneng. - Ha e a utlwahale mme dintlha di a phetakakwa. - Ha e a hlophiswa ka tshwanelo le momahano ha e yo.
	Boemo bo tlase	25–27 - Nehelano e tswileng matsoho le ha e haellwa ke dintlha tse ikgethang tsa moqoqo o babatsehlang - Mehopolo ke e sutsitseng mme e bontsha boqhetseke. - e hlophisitswe hantle ka tsela e bontshang bokgoni mme e momahane ka tshwanelo ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo.	19–21 - Nehelano e radiilweng hantle. - Mehopolo ke e loketseng mme e thahasellisang. - e hlophisitswe hantle ka tsela e ikgethang mme e momahane ka tshwanelo ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo.	13–15 - Nehelano e a kgotsofatsa le ha e sa hlaka mona le mane. - Mehopolo e momahane le ho kgodisa ka tsela e mahareng; - ho na le tlhophiso le momahano e tseng ho kenyeditse le selelekela, mmele le qetelo.	7–8 - Nehelano boholo e tswile l ekoteng. - Mehopolo ha e a momahana ka tshwanelo mme e a lahlehisa. - Nehelano ha e na bopaki ba tlhophiso le momahano.	0–3 - Boiteko ha bo yo ba ho arabala sehlooho. - Mehopolo e tswile lekoteng ka ho phethahala, ha e a nepahala. - nehelano ha e a tsepama sehloohong, mme e dubakane.
Makgetha a ho lekanyetsa		Phihlello e babatsehlang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
PUO, SETAELE LE TOKISO YA DIPHOSO Sehalo, rejisetara, setaele, tlhotlontswa ke tse lokelang sepheo/ tshusumetso le maemo, kgetho ya mantswa, tshbediso ya puo le tlwaelo, matshwao a ho bala le mopeleto MATSHWAO A 15	Boemo bo hodimo	14–15 - Sehalo, rejisetara, setaele le, tlhotlontswa di loketse sepheo ka tsela e babatsehlang, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo; - tshbediso ya hae ya puo e a ikgetha, mme e bontsha boitshupo ka tsela e tsothang - o sebedisitse sehalo se matla mme se susumetsang ka tsela e ikgethang. - o batla o hloka diphoso tsa puo le tsa mopeleto - o radiilwe ka bokgoni bo tsothang.	11–12 - Sehalo, rejisetara, setaele le tlhotlontswa di loketse sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo haholo. - tshbediso ya puo e matla mme ho sebedisitse sehalo se loketseng ka nako tsohle. - boholo ba mosebetsi ha o na diphoso tsa tshbediso ya puo le mopeleto. - o radiilwe hantle ka tshwanelo.	8–9 - Sehalo, rejisetara, setaele le tlhotlontswa di loketse sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo. - tshbediso ya puo ke e loketseng, mme e fetisa moelelo ka tshwanelo - puo ya bonono ke e loketseng mme e sebedisitse ka tshwanelo. - O radiilwe ka tsela e mahareng feela.	5–6 - Sehalo, rejisetara, setaele le tlhotlontswa ha di a lokela sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo; - puo e sebedisitse feela ka tsela ya motheo; - sehalo mmoho le moelelo o hlalishang ke tema ke tse sa l okelang; - ho sebedisitse tlhotlontswa ya motheo feela.	0–3 - Puo e sebedisitsweng ha se e utlwisisehang; - sehalo, rejisetara, setaele le tlhotlontswa ha di a lokela baamohedi ba ditaba, sepheo le maemo; - tshbediso ya tlhotlontswa e haellang haholo hoo nehelano e sa utlwisisehang.
	Boemo bo tlase	13 - Tshbediso ya puo ke e nepahetseng mme e susumetsang sehalo sa tema - e batla e hloka diphoso tsa puo le tsa mopeleto - e radiilwe ka bokgoni bo tsothang	10 - Tshbediso ya puo ke e sefutho mme e loketseng maemo. - sehalo ke se matla mme se loketseng - ho na le diphoso tse seng kae tsa puo le tsa mopeleto. - e radiilwe hantle.	7 - Tshbediso ya puo ke e kgotsofatsang le ha ho na le ho sa tsamaellane mona le mane. - kakaretso sehalo ke se loketseng le ha puo ya bonono e le e haellang.	4 - Puo ke ya motheo feela mme e sebedisitse ka tsela e haellang - popeho ya dipolelo ke e tshwanang e se nang motswako - tlhotlontswa e haella haholo feela.	
SEBOPEHO Makgetha a tema: Popeho ya dipolelo le kgodiso ya diratswana le bolelele bo hlokehang MATSHWAO A 5		5 - Kgodiso ya sehlooho ke e babatsehlang - katoloso ya dintlha ke e ikgethang - dipolelo le diratswana di bopilwe ka tsela e ikgethang	4 - Dintlha ke tse loketseng mme tse hodisang sehlooho. - momahane e bopilwe ke e supang bokgoni. - dipolelo le diratswana di loketse nehelano. mme di papafanngwa ka tshwanelo.	3 - Dintlha tse loketseng di hodisa sehlooho ka tsela e mahareng. - dipolelo le diratswana di bopilwe ka tsela e mahareng. - moqoqo o ntse o hlalisha moelelo.	2 - Tse ding tsa dintlha ke tse utlwalang. - dipolelo le diratswana di na le diphoso. - Moqoqo o a utlwisiseha le ha o le diphoso.	0–1 - Dintlha tsa bohlokwa di a haella. - dipolelo le diratswana tse hlalishitsweng ke tse fosahetseng. - moqoqo ha o na moelelo o lebelletsweng.
	MATSHWAO	40–50	30–39	20–29	10–19	0–9

KAROLO YA A: MOQOQO

**MATSHWAO A SEBEDISWANG HO BONTSHA DIPHOSO HA HO TSHWAUWA MOQOQO
 SENOTLOLO SA HO TSHWAYA:
 SEKALA SA HO TSHWAYA MOQOQO
 MATSHWAO: [50]**

Makgetha a Tekanyetso	Matshwao	Senotlolo/dikgutsufatso
Dikahare le Moralo	30	DM =
Puo, Setaele le Tokiso ya diphoso	15	PST =
Sebopeho	5	Seb =
Matshwao ohle	50	

Ditaelo ho motshwayi:

- Mohlahlobuwa o lokela ho ngola ka sehlooho se le SENG feela karolong ya A.
- Karolo e nngwe le e nngwe e na le ruburiki ya yona.
- Sebedisa diruburiki tseo o di fuweng ho tshwaya tema e nngwe le e nngwe.
- Ha mohlahlobuwa a tswile lekoteng nehelanong etsa tsena tse latelang:
 - Mohlahlobuwa a Abelwe matshwao bakeng sa dikahare ho ya ka kgato ya pele feela.
 - Mohlahlobuwa a Abelwe matshwao a tshebediso ya puo ho fella kगतong ya pele feela.
 - Mohlahlobuwa a Abelwe matshwao a sebopeho ho fella kगतong ya pele feela.

Tataiso bakeng sa ho tshwaya ditema

Batshwayi ba etse tse latelang ha ba tshwaya:

Ho sehellwe lentswe kapa polelo e fosahetseng mola ho be ho bontshwe mofuta wa phoso ka hodima lentswe/polelo ka tshebediso ya matshwao a latelang:

- / bakeng sa ho arola mantswa a ngotsweng a kopantswe empa a lokela ho arohana;
- -,+ bakeng sa ho kopanya mantswa a arohantsweng empa a ngolwa a kopane;
- **Mn** bakeng sa mongolo (orthography) o fosahetseng;
- **Mp** bakeng sa mopeleto o fosahetseng;
- **Mt** bakeng sa tshebediso e fosahetseng ya matshwao a puo, kapa ho ngotswe letshwao moo le sa hlokeheng teng;
- **P** bakeng sa tshebediso ya puo ka tsela e fosahetseng/e sa amoheleng kapa eo e seng ya setlwaedi;
- ^ bakeng sa lentswe kapa karolwana ya lentswe le/e siilweng pakeng tsa mantswa a mang;
- // bakeng sa ho qala seratswana se setjha/ho arola diratswana

KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANO

POTSO YA 2

2.1 Kopo ya mosebetsi le tokomane ya boitsebiso (CV)

- Lengolo la kopo ya mosebetsi le lokela ho tsamaya le tokomane ya boitsebiso.
- Lengolo ke la semmuso le nang le aterese ya mongodi, ho tlole mola pele ho mohla. Le aterese ya Mookamedi wa sepetlele ka letsohong le letshehadi.
- Tumedisano e be e hlomphang, jk Monghadi/Mofumahadi/Mofumahatsana.
- Ho ngolwe sehlooho sa ditaba, mme qetello e be ya semmuso, e qetelle ka lebitso, fane le motekeno.
- Tokomane ya boitsebiso e tshwanela ho hlahisa dintlha tsa boitsebiso tse fellelseng, tse kang:
 - tlhahisoleseding ka mongodi jk mabitso, tlhaho, dinomoro tsa kgokahano
 - mangolo a thuto le boiphihlelo
 - makgabane a mang a amanang le ditlhoko tsa mosebetsi.
 - boithabiso, dithahasello le dipaki.

[25]

2.2 Tlaleho/Raporoto ya semmuso

- Raporoto e ngolwa ka mora diphuputso tse ileng tsa etswa, kapa ka mora ketsahalo e bonweng ka mahlo.
- E fupere dintlha tsa bohlokwa kaofela.
- Sehlooho e be se loketseng bongodi ba semmuso.
- Sebopeho se hlahise dintlha tse latelang:
- Sehlooho e be se loketseng kopano ena:
 - motho kapa batho bao raporoto e lebisitseng ho bona.
 - sehlooho sa raporoto.
 - ditaba kapa dintlha tseo ho tlalehwang mabapi le tsona (thomo).
 - mokgwa wa tshebetso:
 - >diphumano
 - >diqeto
 - >ditlhahiso/ditshisinyo
 - qetellong e be sikinetjhara(mosaeno), lebitso ka botlalo le mohla.

[25]

2.3 Lengolo la semmuso

- Aterese ya mongodi e tloha bohareng e ya letsohong le letona, ho tlole mola ho ngolwe mohla.
- Aterese ya moamohedi e qale ka boemo ba ya ngollwang jk Ramotse, yona e ka lehlakoreng le letshehadi.
- Tumedisano ke ya semmuso jk Monghadi/Mofumahadi/Mofumahatsana.
- Sehlooho sa ditaba se ngolwe ka mongolo o moholo kapa se sehellwe mola.
- Ditaba di tobe thoholetso, ho hlakiswe le mekutu le mawa a entsweng.
- Qetello ke ya semmuso, e nang le sikinetjhara (mosaeno), lebitso le fane.

[25]

2.4 Puisano

- Puisano e ngolwa e le ho puo ya mmui, empa matshwao a di-a-bulwa-di-a-kwalwa (" ") ha a sebediswe.
- Lebitso la sebui le ngolwe ka letsohong le letshehadi la leqephe, le latelwe ke letshwao la kgutlopedi, jk (Ngaka ya setso).
- Tlhaloso ya tlatssetso e ngolwa ka masakaneng jk Ngaka ya sekgowa: Ha ke utlwisisi seo o se bolelang (a atamela a mo shebile ka hara thaka tsa mahlo).
- Sehlole le puo di itshetleha kamanong ya dibui, le ho sehlooho sa ditaba.
- Ho tlole mola dipakeng tsa sebui ka seng bakeng sa makgethe. **[25]**

2.5 Tekolokakaretso

- Ena ke tema e kang kgutsufatso, mme e hlahisa maikutlo a akaretsang a motho ka seo a se badileng kapa a se lekotseng.
- E hlahisa ntlhakemo ya mongodi, tse ntle kapa tse mpe.
- E sebedisa puo e utullang maikutlo ka tshwanelo.
- Qetellong ho hlahiswa maikutlo a ahlolang.
- Dikahare tse lebelletsweng di ka kenyelletsa dintlha tse latelang:
 - mohlalobuwa a ngole lebitso la buka le la mongodi.
 - a ngole selelekela se sekgutshwane.
 - a hlalose dikahare ka bokgutshwane empa ka bokgeleke/bonono.
 - a totobatse thuto ya bohlokwa eo a e fumaneng.
 - ha mohlalobuwa a ngotse ka buka eo a e balang a nkelwe matshwao, empa ha a ngotse ka buka ya sekgowa a se ke a nkelwa matshwao. **[25]**

2.6 Puo

- Puo ke tema e reretsweng ho mamelwa mohla monene ke letshwele la batho.
- E ka nna ya ba le motlae kapa qotso e tla hokahana le puo.
- Mohlalobuwa a hlophise le ho latellisa dintlha ka boqhetseke hore puo e phalle.
- Dikahare tse lebelletsweng di kenyelletsa tse latelang:
 - sebui se lebohe ho fumantshwa monyetla wa ho etsa puo.
 - ho utlwahale sepheo sa ho fana ka puo.
 - sefutho sa kgalemo ya ho bolaya ditshukudu se utlwahale ka puo e hlwahlwa.
 - thuto ka bobbe ba ho ithuisa ka manaka a ditshukudu ka tsela e seng molaong, e hlake, mme puo e phethelwe ka teboho. **[25]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B (25 x 2): 50

MATSHWAO OHLE: 100

RUBURIKI YA HO LEKANYETSA TEMA YA KGOKAHANO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 25]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlelo e babatsehang	Phihlelo e supang bokgoni	Phihlelo e mahareng	Phihlelo ya motheo feela	Phihlelo e haellang
DIKAHARE, MORALO LE SEBOPEHO Tshekatsheko ya sehlooho le mehopollo Tlhophiso ya mehopollo Kelohlolo ya maikemisetso, baamohedi ba ditaba, le maemo MATSHWAO A 15	13–15 - Nehelano e babatsehang ya sehlooho e supang bokgoni bo ikgethang. - Mehopollo e matla e butswitseng. - Tsebo e batsi ya makgetha a mofuta ona wa tema. - Nehelano ha e kgere e tsepame sehloohong - Mehopollo le dikahare ke tse momahaneng, tse hlahositsweng ka botebo, mme dintlha di tshhetsa sehlooho. - Sebopeho ke se loketseng se nang le diphoso tse mmalwa.	10–12 - Nehelano e ntle haholo e bontshang tsebo e ntle ya makgetha a mofuta ona wa tema. - Nehelano ha e kgere e tsepame sehloohong - Mehopollo le dikahare ke tse momahaneng, tse hlahositsweng ka botebo, mme dintlha di tshhetsa sehlooho. - Sebopeho ke se loketseng se nang le diphoso tse mmalwa.	7–9 - Nehelano e lekaneng e bontshang tsebo ya makgetha a mofuta ona wa tema. - Nehelano ha e a tsepama sehloohong ka ho phethahala ho na le ho kgera ho itseng. - Mehopollo le dikahare di na le momahano e amohelehang. - Ke dintlha tse itseng feela tse tshhetsang sehlooho. - Ka kakaretso sebopeho ke se loketseng empa se nang le diphoso tse itseng.	4–6 - Nehelano ya motheo e bontshang tsebo ya makgetha a itseng feela a mofuta ona wa tema. - Nehelano e na le tsepamo e itseng feela sehloohong empa e a kgera. - Mehopollo le dikahare ha se ka mehla di momahaneng. - Sehlooho se tshhetswa ke dintlha tse itseng feela. - Sebopeho se fofo feela, mme se na le bohlotso bo boholo.	0–3 - Nehelano e totobatsa kgaello ya tsebo ya makgetha a mofuta ona wa tema. - moelelo o nyotobetswa ke ho kgera ho hoholo - Mehopollo le dikahare ha di na momahano. - Ke dintlha tse mmalwa haholo tse tshhetsang sehlooho. - Ha ho na boiteko bo entsweng ho sebedisa sebopeho se nepahetseng.
PUO, SETAELE LE HO HLAOLA DIPHOSO Sehalo, rejisetara, setaele, maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo. Tshebediso ya puo, tlwaelo ya tshebediso ya puo, kgetho ya mantswa, matshwao a ho bala le mopeleto MATSHWAO A 10	9–10 - Sehalo, rejistara, setaele, le tlotlontswe di loketse ka ho fetisisa maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo. - Tshebedisano ya puo e nepahetse e bile e bopehile hantle. - Nehelano ha e na diphoso.	7–8 - Sehalo, rejistara setaele, le tlotlontswe di loketse ka ho fetisisa maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo. - Ka kakaretso tshebediso ya puo ke e nepahetseng e bileng e bopehile hantle. - Tshebediso ya tlotlontswe e ntle haholo - Nehelano boholo ha e na diphoso.	5–6 - Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe di loketse maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo. - Nehelano e na le diphoso tse itseng tsa tshebediso ya puo. - Tshebediso ya tlotlontswe ke e lekaneng. - Diphoso ha se tse nyotobetsang moelelo.	3–4 - Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe ha di a lokela maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo hantle. - Tshebediso ya puo e fosahetse e bile e tletse diphoso tse ngata. - Tshebediso e seng kae ya tlotlontswe. - Moelelo o nyotobetse.	0–2 - Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe ha di dumellane le maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo. - Nehelano e tletse diphoso e dubakane. - Tlotlontswe ha e dumellane le maemo. - Moelelo o nyotobetse haholo.
MATSHWAO	20–25	15–19	10–14	5–9	0–4

**KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANO TSE TELELE
 SENOTLOLO SA HO TSHWAYA:
 SEKALA SA HO TSHWAYA DITEMA TSA KGOKAHANO
 MATSHWAO: [25]**

Makgetha a Tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare le Moralo ke Sebopoho Puo, Setaele le Tokiso ya diphoso	15	DMS =
	10	PST =
Matshwao ohle	25	

Ditaelo ho motshwai:

- Mohlahlobuwa o lokela ho ngola ka dihlooho tse PEDI karolong ena.
- Karolo e nngwe le e nngwe e na le ruburiki ya yona.
- Sebedisa diruburiki tseo o di fuweng ho tshwaya tema e nngwe le e nngwe.
- Ha mohlahlobuwa a tswile lekoteng nehelanong etsa tsena tse latelang:
 - Mohlahlobuwa a Abelwe matshwao bakeng sa dikahare ho ya ka kgato ya pele feela.
 - Mohlahlobuwa a Abelwe matshwao a tshebediso ya puo ho fella kगतong ya pele feela.
 - Mohlahlobuwa a Abelwe matshwao a sebopoho ho fella kगतong ya pele feela.

Tataiso bakeng sa ho tshwaya ditema

Batshwayi ba etse tse latelang ha ba tshwaya:

Ho sehellwe lentse kapa polelo e fosahetseng mola ho be ho bontshwe mofuta wa phoso ka thoko ka tshebediso ya matshwao a latelang:

- / bakeng sa ho arola mantse a ngotsweng a kopantswe empa a lokela ho arolwa;
- -,+ bakeng sa ho kopanya mantse a arotsweng empa a ngolwa a kopane;
- **Mn** bakeng sa mongolo (Orthography) o fosahetseng;
- **Mp** bakeng sa mopeleto o fosahetseng;
- **Mt** bakeng sa tshebediso e fosahetseng ya matshwao a puo, kapa ho ngotsweng letshwao moo le sa hlokeheng teng;
- **P** bakeng sa tshebediso ya puo ka tsela e fosahetseng/e sa amoheleheng kapa eo e seng ya setlwaedi;
- ^ bakeng sa lentse kapa karolwana ya lentse le/e siilweng pakeng tsa mantse a mang.
- // bakeng sa ho qala seratswana se setjha.